

Pete Péter

HETEN, MINT A GONOSZOK

Hölgyeim és Uraim, én most, hogy is mondjam, megengedhetetlen dolgot fogok művelni, több szempontból is. Először is bocsánatkéréssel kell kezdem – márpedig tudják, ez a legrosszabb dolog, amivel egy előadást lehet kezdeni. De miután többi tanult és tudós kollegáim és barátaim nagyhatású előadását és érdekfeszítő viccelődését én nem fogom tudni követni – ami miatt hiúságomban frusztrálok – de legalább elmondom, hogy miért nem, s akkor talán megbocsátják nekem. Ezt a mikrofont igazából a Lakner Zolinak kéne tartania, de ő valamilyen nehézség miatt nem bírt jönni, ezért Juci mélyen a szemembe nézett, és azt mondta: „Ha ló nincs, számár is jó. Te is jó leszel, úgyhogy ugorj be!”. Én pedig mint számár, természetesen számos oknál fogva nem tudok annyira vidám lenni. Ugyanúgy, mint Fülel a Micimackóban, én búskomor vagyok és gloomy. Most is az leszek, tudniillik az én szakmámat – és ezen keresztül személyesen engem is – az elmúlt hetekben olyan természetű csapások értek, hogy őszintén bevallom, hirtelen el vagyok bizonytalanodva abban, hogy az eljövendő hét évben mit is fogok csinálni. Mit fogok csinálni akkor, amikor makroökonómiai intézmények stabilitásának jelentőségéről értekezem egyetemi óráimon – lévén ez a dolgom, merthogy makroökonómiát oktatok –, s nehezen fogom tudni megválaszolni diákjaim kérdéseit. Ők ugyanis biztosan meg fogják kérdezni, hogy hogy lehet nem egész három nap alatt átalakítani egy tizenkét éven keresztül adott, bejáratódott nyugdíjrendszert, akár szerettük, akár nem szerettük azt. Ugyancsak nem egész három nap alatt hogy lehet írmag nélkül felszámolni a költségvetés ellenőrzéséért, bírálatáért felelős intézményt, a Költségvetési Tanácsot. Mindezt mégsem nevezhetjük intézményi stabilitásnak. Mi lesz hát az én kenyeremmel, ha innen a szószepről csak hirdetem a stabilitás jelentőségét, a diákok meg látják, hogy a mai valóságban minden másképp van.

Hogy jön ide a 7-es? Hát nemcsak az eljövendő hét év keserősége, ami rám vár, vannak itt még hetesek. A 7-es abszolút bűvös szám, Hét éve született ez a kar éljen, éljen, Ugye, heten vannak sokan: mesterlövészek meg mindenféle mesefigurák meg egyéb történetek. Ha mármost a szakmánál maradok, létezik még Magyarországon egy gazda-

ságpolitikai irányító testület, amelyiknek hét tagja van. Ezt a gazdaságpolitikai irányító testületet úgy hívják, hogy a Magyar Nemzeti Bank Monetáris Tanácsa. Ők vannak heten, mint a gonoszok, ezért lett ez az előadás címe. Sokak, nemcsak a jelenlegi kormány számára testesítették meg ők a gonoszt, az általuk vitt kamatláb-politika a korábbi kormányzatok ellenérzését és haragját is kivívta. Ha a polgár hitelt ad a kamatláb körüli kormányzati kommunikációnak, azt gondolhatja, hogy ez az intézmény igazából egy ilyen gonosz, öncélú társaság, aki igazából másra sem szerődik, mint hogy a szegény kormányzat gazdaságpolitikai céljait és törekvéseit keresztülhúzza. Én ezt nem így gondolom.

Igaz ugyan, hogy a megfelelő gazdaságpolitikai irányító testületek között más országokban is gyakran súlyos viták szoktak dúlni. Lehet azt mondani, hogy idősebb demokráciákban valamivel kulturáltabb módon szidalmazták egymást az érintett felek, mint ahogy nálunk. Így például nem emlékszem olyan alkalomra, hogy az Amerikai Egyesült Államok elnöke az ottani központi bank, a Federal Reserve System kormányzóját „offshore lovagnak” címezte volna; arról pedig más országokban sem hallottunk, hogy ezzel összefüggésben vagy ettől függetlenül az illető fizetését egyik napról a másikra egynegyedére csökkentették volna. Ezek az események önmagukban látványosak, de a központi bank, a monetáris politika intézményi függetlensége szempontjából nem döntöek, illetve nem ezek a döntöek.

Gondolkodhatunk azon, hogy ha a költségvetés kidolgozásáért és végrehajtásáért – a fiskális politikáért – felelős kormányzat, és a kamatlábak cibálásáért, a kamatpolitikáért vagy monetáris politikáért felelős központi bank között más országokban is rendszeresek a súrlódások és a nézeteltérések – akkor miért vannak ezek külön? Ha ebből csak baj van, akkor miért nem lehet azt csinálni, hogy mondjuk a Nemzeti Bankot beolvasztjuk a Pénzügyminisztériumba? (Jaj, egész pontosan oda most nem olvaszthatjuk, mert a Pénzügyminisztériumot éppen megszüntettük, de beolvaszthatnánk mondjuk a Gazdasági Minisztériumba).

Nos, ezt azért nem lehet csinálni, merthogy azok a gazdaságpolitikai célok, amelyekért ezek az intézmények felelnek, azok rövid távon csak egymás rovására teljesíthetők. Ezért van az, hogy a most már nagyon régóta felállt fejlett országok által követett gyakorlat szerint egymástól elkülönített, és az én tankönyveim szerint okkal egymástól függetlenített intézmények felelnek értük. Azért, hogy ne lehessen kijátszani egyiket a másik rovására. Az a tapasztalat ugyanis, hogy e függetlenség hiányában, éppen hosszú távon az egyik cél, az árstabilitás áldozatul esik.

Tanult és tudós barátaim és kollégáim, akik a szervezetek működési mechanizmusaival foglalkoznak, s a szervezeti irányítás, a hatékony intézményi felelősségi rendszerek megalkotásának kérdéseiben nálam is tájékozottabbak, saját szakmájukból is tudják, hogy ehhez milyen fontos a célokért viselt felelősségek egyértelmű kiosztása. Ám ehhez talán még tudomány sem kell. Elég könnyű elgondolni, hogy akkor, hogyha két, egymástól átváltási viszonyban álló, tehát, ha úgy tetszik, egymás rovására érvényesíthető gazdaságpolitikai célért egy és ugyanazon szervezet felelős, akkor az elszámoltatás és a felelősség kérdése elsikkad.

Akinek vannak, vagy voltak tinédzser korú gyermekeik, azok tudják ezt. Az ember reggel elmegy dolgozni, és otthagya a két kora tízéves gyereket, és megmondja nekik, hogy estére, amikor visszajövök, akkor legyen elmosogatva, meg legyen kitakarítva. Amikor hazajövünk, egész biztos, hogy legfeljebb az egyik feladat lesz elvégezve, és mind a kettő azt fogja mondani, hogy ő csinálta, ez egészen természetes. Tehát ha másért nem, ezért a kétféle intézményt mindenképpen el kéne különíteni egymástól.

Ennél azonban sokkal több közgazdaságtan van a dologban: akkor, hogyha a költségvetésért felelős hatóságot nem korlátozza a független monetáris hatóságnak az önálló monetáris politikája és kamatdöntési joga, akkor a költségvetési intézményt semmi sem fogja meggátolni abban, hogy a túlköltekezésével a könnyebb ellenállás felé fordulva ne a piacról, kamatért próbáljon kölcsönt felvenni, hanem a saját jegybankjától olyan kamatért, amit ő maga határoz meg. Vagyis megvan az a lehetőség, hogy az államadósságot, az állam túlköltekezését pénzzel finanszírozza. Ezt klasszikusan úgy szokták mondani, hogy „működésbe lépteti a bankóprést”, ami persze ma már szimbolikusan értendő, hiszen

nem készpénzt nyomtatnak, hanem bankszámlapénzzel finanszíroznak. Ez pedig egészen biztosan már rövid távon is inflációt hoz.

Így aztán annak, hogy ez a két intézmény el van különítve egymástól, és akár róka fogta csukaként egyik sem engedi a másikat ahhoz, hogy túlságosan ránőjön a másik fejére, ennek logikus, és a gazdasági tapasztalatokkal alátámasztott oka van. Hosszú évtizedek alatt kimunkált, a tapasztalatokban gyökeröző oka, és az elméleti logika is ezt támasztja alá. És hogy mi köze ennek a 7-eshez, és mi várható a közeljövőben? A magyar Országgyűlés heteken belül el fogja fogadni a Nemzeti Bankról szóló törvény módosítását. Az eddigi törvény a kamatot eldöntő Monetáris Tanács tagjainak kiválasztásában egyenlő jogokat biztosított a jegybank elnökének és a miniszterelnöknek. Az új törvény e tagok kinevezési jogát – ami jövő év márciusától esedékes – többségükben a miniszterelnök (formálisan az Országgyűlés Gazdasági Bizottsága) kezébe adja. Ettől kezdve a kamatdöntéseknél a kormányzat, a költségvetési hatóság korlátlanul érvényesítheti majd akaratát.

Hogy fogok én most makroökonómiát tanítani? Hogyan fogom érzékeltetni a diákokkal, mennyire fontos a jegybank és a monetáris politika önállósága és függetlensége? Vagy ne beszéljek erről mondjuk most hét évig? Mert ha teszem, akkor kényelmetlen kérdéseknek kell, hogy elébe nézzek, hiszen okkal fogják megkérdezni a diákok, hogy ha ez így van megírva a nagy könyvben, akkor nálunk miért nincs így? Nagyon sajnálom, remélem, hogy hét év elegendő lesz ahhoz, hogy nagyobb bukták nélkül megússzuk, és addigra valaki mégiscsak rájön arra, hogy azok a hetek, akik a Monetáris Tanácsban ülnek, azok nem gonoszságból emelik magasra a kamatlábat, hanem azért, mert ez a dolguk. Köszönöm szépen!